

Orta Kelkit Yöresinde İdarî Yapılanmadan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

The Problems and Solution Proposals Due to The Administrative Structure in The Central Kelkit District

Eren YÜRÜDÜR

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tokat-TÜRKİYE

Adem BAŞIBÜYÜK

Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi, Erzincan-TÜRKİYE

ÖZET

Bilindiği gibi ülkemizin idarî bölünüşü günümüz itibarıyla henüz bir stabilite kazanmış değildir. Bunda, Türkiye'nin mevcut coğrafi özelliklerinin yanında geri kalmış yörelerdeki taleplerin de önemli etkisi söz konusudur. Bilhassa kalkınma çabası içinde olan yörelerdeki yerleşmeler, bir üst idarî yapıya kavuşmak için yoğun girişim göstermektedirler. Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan Orta Kelkit yöresindeki 8 ilçede idarî yapılanmadan kaynaklanan önemli sorunlar yaşanmaktadır. Yöredeki Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk (Giresun), Suşehri, Akıncılar, Gölova, Koyulhisar (Sivas) ve Mesudiye (Ordu) ilçeleri bağlı buldukları il merkezileri ile fizikî anlamda ayrılmış durumdadırlar. Dolayısıyla idarî birlikteliğe rağmen, fizikî ayrılık hizmetler sektörü ile ulaşım ve ticaret gibi birtakım ekonomik sektörlerde çeşitli problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Çalışmamızda Orta Kelkit yöresinin mevcut coğrafi ve idarî yapısı ve buna bağlı olarak yaşanan sorunlar ortaya konulmuş, sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orta Kelkit, coğrafi ve idari yapı

ABSTRACT

As it is know the administrative structure of our country is not stabile yet. This is due to the demands of the underdeveloped regions as well as the present geographical features of the country. Especially the settlements in the regions struggling for the development are exerting intensive pressure in order to attain the upper administrative structure. There are many problems stemming from the administrative structure in seven towns of the central Kelkit region in the eastern part of the Black Sea district. The Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk towns of Giresun province Suşehri, Akıncılar, Gölova, Koyulhisar of Sivas province and Mesudiye of Ordu provinces in the region are physically separated from their respective cities. Therefore in spite of administrative unity these physical separations cause important problems in sectors such as transportation and commerce. This study shed light upon the problems resulting from the administrative and geographical structure of the region and brings some proposals for their solutions.

Key Words: Orta Kelkit, administrative and geographical structure

1. GİRİŞ

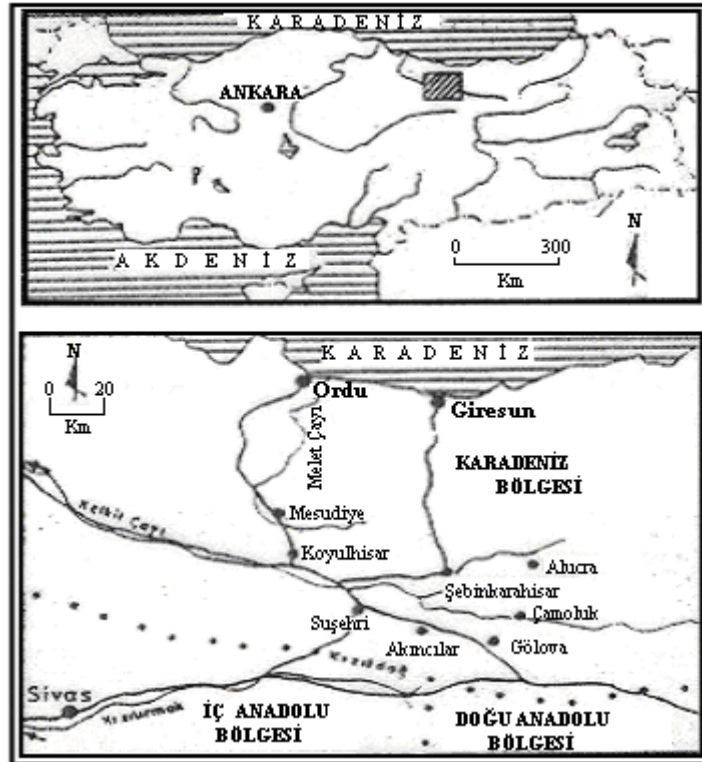
İl İdaresi Kanunu'na göre "Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür." (1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu). Bu kanun kapsamında ülkemizin il-ilçe-bucak-köy şeklindeki yapılanması, merkezî idare tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarihî bağlantılar da dikkate alınarak illerin sınırları; ilçelerin bağlanacakları iller, bucak ve köylerin bağlanacakları ilçeler tespit edilmiştir. Bu tespitten günümüze kadar ülkemiz çok önemli gelişmeler yaşamıştır. Ulaşım alt yapısı ve teknolojisi gelişmiş, sanayi tesisleri, merkezî idarenin sunduğu hizmetler ve alternatif ekonomik faaliyetler gelişmiştir. Çalışma sahasının da üzerinde yer aldığı Karadeniz Bölgesi iç kuşağında doğu-batı yönlü depresyonlarda tarım, endüstri ve hizmet grubuna dahil yerleşmelerin sayısı hızla artmıştır (Özgür, 1996:62).

Cumhuriyetten itibaren ülkemizin sosyoekonomik yapısındaki gelişmelerin bir sonucu olarak yeni şehirler ortaya çıkmış, bazı şehirler hızla büyürken, bazıları ise daha yavaş gelişmiştir. Yine değişik nüfus miktarına sahip yerleşmelerde belediye hizmetleri veren belediye örgütleri hızla çoğalmış ve cumhuriyetin ilk yıllarından 1995 yılına kadar geçen sürede, belediye örgütlü yerleşmelerin sayısı 6,5 misli artış göstermiştir. Bu artışın ülkemizdeki kasaba ve şehir yerleşmelerinin sayısındaki artışla paralellik gösterdiği kabul edilmektedir (Özçağlar, 1997:249). Bu durum, ülke genelinde şehirler ve diğer yerleşmeler arasındaki fonksiyonel ilişkilerin de farklılaşmasına neden olmuştur. Aynı süreç; idarî bağlantılar oluşturulurken, kanunda öngörülen (coğrafya durumu ve iktisadî şartlar) şartlara yeterince önem verilmeden ortaya çıkarılan il-ilçe-bucak-köy idarî yapılanmalarındaki aksaklıkları da ortaya çıkarmıştır.

İdarî bağlantıları coğrafi şartlara uygun olarak oluşturulan alanlarda yönetim fonksiyonu; diğer fonksiyonları geliştiren ve destekleyen bir rol oynamış, böyle alanlar kompleks fonksiyonel ilişkilerin geliştirdiği şehir bölgelerine dönüşmüştür. Coğrafi şartların yönetim fonksiyonunu desteklemediği alanlarda bu fonksiyon yetersiz kalmış, coğrafi bütünlük gösteren alan kendi içerisinde fonksiyonel ilişkilerini geliştirmiştir. Bu konuda yönetim fonksiyonuna karşı bir direniş ilçeler bazında görülebildiği gibi, köyler ölçeğinde hatta köyün bağlıları olan yerleşmeler arasında bile yaşanmaktadır (Bulut, 1999:161-189). Bu durumun bir örneği de günümüzde Orta Kelkit Yöresinde yaşanmaktadır. Fizikî ve beşerî anlamda homojen bir yapıda olan yöredeki 8 ilçe, 3 ayrı il merkezine bağlı durumdadır.

2. GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLER

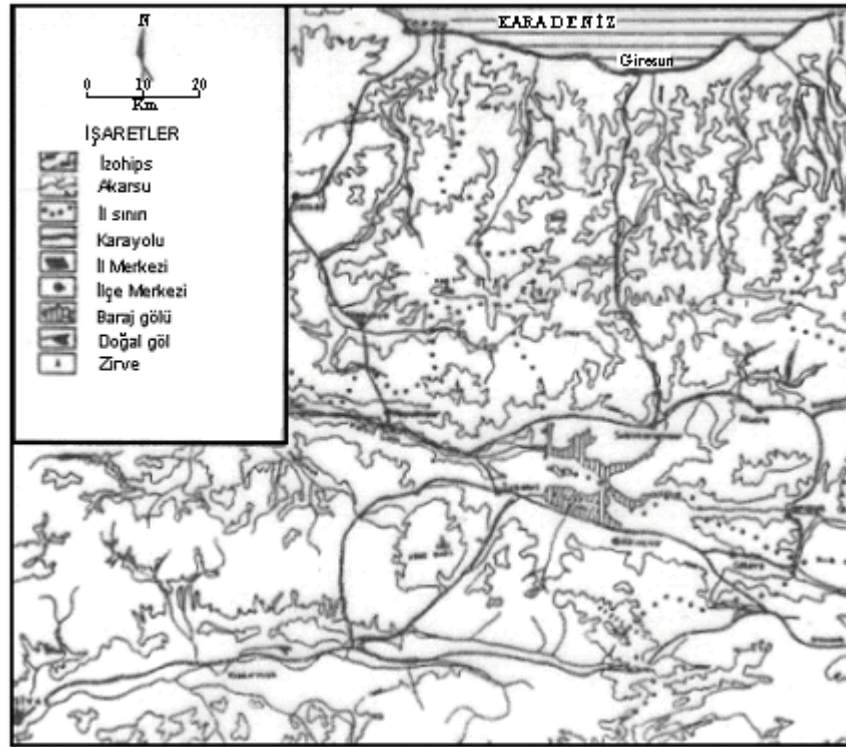
Orta Kelkit Yöresi, yapı bakımından Doğu Karadeniz Dağları'nın güneyinde yer alan doğu-batı yönlü uzanışlı dağlar ve faylarla parçalanmış çöküntü alanları üzerinde yer almaktadır (Erinç, 1945:135), (Şekil 2). Saha, K.A.F. (Kuzey Anadolu Fayı) Zonu içerisinde yer alır. Faylar doğu-batı doğrultusunda Kelkit Çayı vadisini izlemektedir. Suşehri Ovası'nı meydana getirerek doğuda Erzincan'a doğru devam eden ana fay dışında tali olarak fay kuşağı Şebinkarahisar batı-kuzeybatısında çatallanmakta ve Şebinkarahisar-Alucra kırık sistemi ayrılmaktadır (Lahn, 1955:46).

Şekil 1. Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası

Araştırma sahasının kuzeyinde Giresun Dağları ((Karagöl Dağı 3107 m) kütlesi bulunmaktadır. Kütleinin güneyinde Kelkit Çayı vadisi uzanmaktadır. Alucra Ovası, Suşehri Ovası ve çeşitli dönemlere ait aşınım yüzeylerinin oluşturduğu düzlükler Kelkit Çayı ve kollarının çevresinde yer alır. Giresun Dağlarından başka güneyde sahanın

güney sınırını oluşturan Kızıldağ (Peynirli Tepe 3025 m) ile bu kütlelin devamı durumunda olan Kösedag (2812 m), Orta Kelkit Yöresinin kuzeyde Karadeniz kıyısı ile güneyde İç Anadolu'ya açılmasını engelleyen doğal bir set durumundadırlar (Şekil 2). İklim açısından yöre, bulunduğu coğrafi konumun şartlarını yansıtır. Saha tam anlamıyla değişik iklimlerin karşılaşma alanıdır. Gerçekten de Şebinkarahisar çevresinde Karadeniz iklimi ile Karasal iklim arasında bir geçiş iklimi yaşanırken (Yürüdü, 1998:104), Suşehri çevresinde karasal karakter belirginleşmektedir (Başbüyük, 1999:83). Yine iklime uygun olarak yarı nemli ve kuru ormanlar, antropojen stepler ve yaylalar sahasında alpin çayırlar hâkim bitki örtüsünü meydana getirmektedir.

Şekil 2. Çalışma Sahasının Topografya Haritası

Yöredeki en önemli akarsu Kelkit Çayıdır. Kılıçkaya Barajında ölçülen ortalama akım değeri $56,7 \text{ m}^3/\text{sn}$ olan Kelkit Çayı ülkemizin de önemli akarsularından birisidir (Şekil 2). Akarsuyun rejimi, yörenin iklim şartlarını yansıtır. Nitekim akarsuyun taşıdığı su

miktarı Nisan ayında maksimum seviyeye ulaşırken, eylül ayında akarsu debisi minimum seviyededir. Kelkit Çayına kuzey ve güneyden karışan Avutmuş Çayı, Gemin Dere ve Çobanlı Dere diğer önemli akarsulardır. Çok sayıda doğal göl bulunmasına karşın, sosyoekonomik yönden hayatı etkileyebilecek büyüklükteki göller Kılıçkaya, Çamlığöze ve Gölova baraj gölleridir.

Orta Kelkit Yöresi Şebinkarahisar, Suşehri, Koyulhisar, Mesudiye, Alucra, Çamoluk, Akıncılar ve Gölova ilçelerini kapsamaktadır. Belirtilen ilçelerin toplam nüfusu 1997 genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre 182.572 olarak verilmiştir (DİE, 1997: Genel Nüfus Sayımı). Bu nüfusun %49,5 (90.457) i köylerde ve % 50,5 (92.115) i şehirlerde yaşamaktadır.

Sahada sekiz ilçe merkezi bulunmakla birlikte, bu yerleşmelerden sadece Şebinkarahisar ve Suşehri'nde bir kısım şehrsel fonksiyonların ve buna bağlı merkezleşmenin gerçekleştiği görülür. Diğer ilçe merkezleri kasaba görünümündedir. Yörede dört belediye örgütlü yerleşme (belde), ile 312 köy yerleşmesi yer alır. Ayrıca köylere bağlı (mahalle, yayla, mezra, dam, kom, ağıl) çok sayıda daimî ve geçici yerleşme bulunmaktadır.

Yöre ekonomisi büyük oranda toprağa bağlı faaliyetler ve hayvancılığa dayanır. Yine çeşitli hizmet sektörleri, küçük çaplı ticaret ve sanayi faaliyetleri ile gurbetçilik başlıca geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

3. YÖRENİN COĞRAFÎ ŞARTLARI ve İDARÎ YAPILANMA

3.1. Doğal Çevre

Orta Kelkit Yöresinde bulunan yedi ilçe üç ilin sınırları içerisinde kalmaktadır (Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk Giresun'a; Suşehri, Akıncılar, Koyulhisar ve Gölova Sivas'a; Mesudiye Ordu'ya bağlıdır). Genel olarak jeomorfolojik bir havza durumundaki Suşehri Havzası çevresinde toplanmış bu merkezler ve bağlısı küçük yerleşmeler il merkezlerinden, bazıları kendi ilçe merkezlerinden kopuk durumdadır. Bu kopukluğun en önemli nedeni fizikî coğrafya faktörlerinin oluşturduğu doğal engellerdir (Şekil 1, 2).

Sahanın kuzeyinde yer alan Giresun Dağları, Karadeniz kıyı kesimi ile iç kesimdeki yöre arasında doğal bir duvar oluşturur. En yüksek noktası 3107 m yükseltideki Karagöl Dağı olan bu silsile üzerinde Avşar Tepe (2747 m), Herek Dağı (2458 m), Tutak Dağı

(2637 m) gibi yüksek zirveler yer almaktadır. Bu yüksek kütle iki farklı yöreyi birbirinden ayırmaktadır. Gerçekten de Giresun Dağlarının güneyinde kalan sahada iklim, bitki örtüsü, topraklar, nüfus, yerleşme, ekonomik faaliyetler vb. unsurlar tamamen farklı bir karakter kazanmaktadır (Erinç, 1945:135). İç bölgelerden Karadeniz kıyısına uzanan yollar vadileri takip ederek nispeten basık bel noktalarından bu dağlık kütleli aşmaktadır. Bunlardan Eğribel Geçidi 2150 m yükseltidedir ve kış mevsiminde sık sık ulaşımına kapanmaktadır. Vadi çizgilerini takiben bu dağlık kütleli aşan yollar çok kıvrımlı, dar ve bozuk olmasına rağmen her mevsim ulaşımına açık yollardır. Güneyde 3025 m yükseltideki Peynirli Tepede en yüksek noktaya ulaşan Kızıldağ kütlesi yer almaktadır. Peynirli Tepe dışında bu kütle üzerinde Köklü Tepe (2199 m), Tekçam Tepe (2198 m), Güroluk Tepe (2211 m) gibi zirveler yer almaktadır. Kızıldağ'ın batısında ve Suşehri ilçe merkezinin güneyindeki Köseadağ, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmaktadır. En yüksek noktası 2812 m olan kütle üzerinde Tekkayası Tepe (2264 m, Naldöken Tepe (2598 m), Büyükevlioğlu Tepe (2757 m) gibi zirveler yer almaktadır. Akşar Dere vadisiyle birbirinden ayrılan Kızıldağ ve Köseadağ, araştırma sahasının güney sınırını oluşturur ve yöreyi İç Anadolu'dan ayırırlar. Böylece kuzeyde Giresun Dağları ile güneyde Köseadağ ve Kızıldağ arasında kalan saha bir doğal tecrit alanı durumundadır (Şekil 2).

Yöredeki iklim şartları da bir geçiş sahasının özelliğini yansıtmaktadır. Karadeniz kıyısına nazaran karasallık artmış, sıcaklıklar azalmış olmasına karşın tam bir karasal iklim yaşanmaz. Yağış azamîsi ilkbahara kaymış ve yaz kuraklığı belirginleşmiştir. Kış mevsiminde kar yağışları ve karla örtülü gün sayısı da artmıştır. İklimdeki bu farklılaşma asıl etkisini kuzey ve güneydeki dağlık kütle üzerinde çok belirgin olarak hissettirir. Bu dağlık kütleleri aşan kara yolu geçitleri kış mevsiminde kar ve tipi nedeniyle sık sık kapanır. Bu geçitler kapanmasa bile, zaten zor olan ulaşım kötü hava şartları nedeniyle oldukça güçleşmektedir. Böylece, bu sahadaki yerleşmeler doğal çevre şartlarının oluşturduğu zorluklara bağlı olarak, özellikle kış mevsiminde bağlı buldukları il merkezinden fonksiyonel anlamda bir kopma gösterirler. Mesela, Şebinkarahisar-Giresun kara yolundaki Eğribel Geçiti 1991-1995 yılları arasında kar, tipi ve çığ gibi nedenlerle 15 defa ulaşımına kapanmıştır (Karayolları G.Müd. Kayıtları).

3.2. Beşerî ve Ekonomik Şartlar

Bilindiği gibi günümüzde şehir ile çevresindeki sahalar arasındaki münasebetlerde, özellikle sosyal ve ekonomik hizmetler çok önemlidir ve bu fonksiyonlara göre şehir bölgeleri daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır (Göney, 1995:91). Dolayısıyla şehirlerin çeşitli özelliklerinin belirlenmesinde çevresi ile olan münasebetler oldukça önemlidir.

Çalışma sahamızı meydana getiren Orta Kelkit yöresindeki ilçelerin tamamı bağlı buldukları il merkezlerine uzaktır. Tablo 1’ de de görüldüğü gibi, Suşehri Sivas’a 151 km, Şebinkarahisar Giresun’a 110 km’dir. Bu mesafe Çamoluk-Giresun arasında 185 km ve Koyulhisar-Sivas arasında ise 190 km’ye ulaşmaktadır (Tablo 1, Şekil 2). Bu durumda, yöredeki yerleşim birimlerinden il merkezlerine ulaşmak önemli bir sorun hâline gelmektedir.

Tablo 1. Yöredeki İlçe Merkezlerinin Bağlı Buldukları İl Merkezlerine Uzaklığı (km)

GİRESUN	Şebinkarahisar	Alucra	Çamoluk	
	110	150	185	
SİVAS	Suşehri	Akıncılar	Gölova	Koyulhisar
	152	149	170	190
ORDU	Mesudiye			
	84			

Kaynak: İlçe Belediyeleri

Uzaklık faktörüne yolların nitelikleri de eklenince, ilçe merkezinden il merkezine ulaşmak önemli zaman ve ekonomik kayıplara yol açmaktadır. Mesela, Şebinkarahisar’dan Giresun’a minibüslerle 3,5 saatte ulaşılmaktadır. Bu süre Çamoluk-Giresun arasında 4 saati aşmaktadır. Dolayısıyla ilçeden il merkezlerine gidenler, işlerini bitirebilmek amacıyla en az bir gece Giresun’da kalmak zorundadır. Aynı şartlar, Sivas’ın ilçeleri için de geçerlidir. Sahadaki en yakın ilçesi olan Suşehri’nden bile, Sivas’a ulaşım 2 saatten az olmamaktadır. Özellikle kış aylarında Altköy (Refahiye) üzerinden D100 kara yolu ile Sivas’a ulaşmak için yaklaşık 250 km kadar bir yolun katedilmesi gerekir. Bunun yanında Gölova-Sivas arasındaki bu uzun mesafeye karşılık, aynı ilçe merkezinin Erzincan il merkezine uzaklığı 90 km’dir (Başbüyük, 1999:409).

İl merkezlerine ulaşımındaki bu zaman sorunu, modern araçlar kullanılmasına ve yeterli sıklıkta sayılabilecek sefer sayısına rağmen ortaya çıkmaktadır. Sayı itibarıyla az görünmeyen bu seferler, hava şartlarına göre aksamakta ve sadece zorunlu resmî işler için il merkezlerine gidenlerin ihtiyacını karşılamaktadır. Bu sorun yöre içerisindeki ilçeler arasında ulaşımın gelişmesini ve günlük seferlerin artmasını sağlamıştır. Özellikle Alucra-Şebinkarahisar, Suşehri-Akıncılar, Suşehri-Gölova, Suşehri-Koyulhisar ve Şebinkarahisar-Suşehri arasında günlük gidişler oldukça düzenlidir. Günlük seferler dışında, yöre içerisinde pazarın kurulduğu günlerde o yerleşmeye çevre ilçelerden düzenli olarak minibüs seferleri gerçekleştirilmektedir (Tablo 2). Dolayısıyla en azından haftalık olarak yöre nüfusu bir araya gelmektedir. Böylece il merkezlerine uzaklık ve coğrafi tecrit, yöredeki yerleşmeler içerisinde bazılarının merkezleşmesini ve çevre yerleşmelerin ihtiyaçlarını karşılar duruma gelmesini sağlamıştır. Şebinkarahisar ve Suşehri bu şekilde büyümüş ve merkezleşmiştir. Bu yerleşmelerin cevap veremediği resmî işler dışındaki hizmetlerde de yöre halkı Tokat ve Erzincan gibi daha büyük merkezlere yönelmektedir. Çünkü, doğu-batı yönünde uzanan Kelkit Çayı vadisine bağlı olarak bu şehirlere ulaşım, bağlı olunan il merkezlerine ulaşmaktan daha kolay olmaktadır.

Tablo 2. Yöredeki İlçe Merkezlerinden İl Merkezleri ve Birbirlerine Günlük Minibüs Sefer Sayıları (2000)

Yerleşme	GİRESUN	SİVAS	ORDU	Ş.karahisar	Suşehri	Alucra
Şebinkarahisar	6	1	-	-	2	-
Alucra	6	-	-	2	-	-
Çamoluk	-	-	-	-	-	1
Suşehri	-	5	-	2	-	-
Koyulhisar	-	-	-	-	2	-
Akıncılar	-	-	-	-	5	-
Gölova	-	-	-	-	2	-
Mesudiye	-	-	2	-	-	-

Kaynak: Yerinde yapılan gözlem ve mülakat sonuçlarından

Ticarî iş yeri sayıları açısından Şebinkarahisar ve Suşehri, yöredeki yerleşmeler içerisinde ön sıradadır. Ticarî iş yeri sayılarının bu oransal fazlalığı, şehrin hizmet verdiği nüfusun fazlalığına ve diğer şehirselle fonksiyonların da gelişmiş olduğuna işaret etmektedir. Zaten yöredeki sekiz ilçe merkezinde ve birçok köyde yapılan söyleşilerde, saha nüfusunun bu iki merkezden yoğun olarak faydalandığı ortaya çıkmıştır. Atölye

tipi sanayi faaliyetlerinin bu iki yerleşmede nispeten gelişmiş olması, yöre halkının bu yöndeki ihtiyaçlarını büyük ölçüde Suşehri ve Şebinkarahisar'dan karşılamasına neden olmuştur (Tablo 3). Çevredeki kasabalarda faaliyet gösteren perakende ticarethanelerin toptan alış verişi ihtiyaçlarına da cevap veren Suşehri ve Şebinkarahisar, aynı zamanda haftalık pazarın en canlı olduğu ve çok çeşitli ihtiyaçların ticaretinin yapıldığı yerleşmelerdir.

Tablo 3. Merkezîlik Kriteri Sayılabilecek Bir Kısım Tesis ve Kurumların İlçe Merkezlerine Göre Dağılışı (2000)

Yerleşme	İş Yeri	Lise ve Yüksek Okul	Hastahane	Sağlık Ocağı
Şebinkarahisar	453	8	1	1
Alucra	141	3	1*	1
Çamoluk	60	1	-	1
Suşehri	541	8	1	1
Koyulhisar	125	2	1*	1
Akıncılar	106	1	-	1
Gölova	52	-	1*	1
Mesudiye	150	2	-	1

Kaynak: Yerinde yapılan gözlem ve mülakat sonuçlarından

*Uzman eleman yok, sağlık ocağı olarak hizmet ediyor.

Suşehri ve Şebinkarahisar'a olan ticarî bağımlılık açısından Çamoluk ve Gölova daha dikkat çekicidir. Nitekim herhangi bir banka şubesinin bulunmadığı bu iki yerleşme nüfusu, diğer alışverişlerinin dışında, bankacılıkla ilgili işlerini hemen tamamen idarî açıdan bağlı buldukları merkezlerden çok fonksiyonel olarak bağlı buldukları bu iki merkezden yürütmek durumundadırlar.

Yöre nüfusunun sağlık sorunlarında da bu iki ilçe merkezinin ön plâna çıktığı görülür. Öncelikle Akıncılar, Çamoluk ve Mesudiye dışında hemen her ilçe merkezinde devlet hastahanesi bulunmakla birlikte, bu sağlık kuruluşları verdikleri hizmet açısından sağlık ocakları ile aynı personel, donanım ve hizmet kapasitesine sahiptir. Yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte, ortalama 10 uzman doktorun hizmet verdiği Suşehri ve Şebinkarahisar'daki devlet hastahaneleri yöre nüfusunun öncelikli olarak tercih ettikleri kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda müdahale edilemeyen hastalar, Sivas, Erzincan, Tokat, Ordu, Giresun, Samsun, Erzurum gibi yakın sayılabilecek merkezlere, ya da İstanbul ve Ankara gibi büyük merkezlere gönderilir.

Şebinkarahisar ve Suşehri sundukları eğitim hizmeti açısından da merkezî bir özellik kazanmıştır. Nitekim 1995 yılı itibarıyla bu şehirlerde bulunan orta dereceli okul ve yüksek okul sayısı 8 iken, diğer ilçelerin her birinde en fazla iki lise bulunuyordu. Bu şekilde Şebinkarahisar ve Suşehri çevre ilçelerden gelen çok sayıda öğrenciye eğitim imkânı sunmaktadır. Eğitim fonksiyonunda da diğer hizmetlerde olduğu gibi Koyulhisar, Akıncılar ve Gölova Suşehri'ne, Alucra ve Çamoluk ise Şebinkarahisar'a daha fazla bağımlı durumdadır (Tablo 3).

Şebinkarahisar ve Suşehri ilçe merkezleri çeşitli yönetim fonksiyonları ile de çevredeki yerleşmelere hizmet vermektedir. Örneğin; Suşehri'nde bulunan Kara Yolları Şube Şefliği ve Devlet Su İşleri Şube Müdürlüğü Koyulhisar, Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk, Gölova ve Akıncılar ilçelerine, Köy Hizmetleri Bakım Şantiyesi ise Suşehri dışında Akıncılar ve Gölova ilçelerine hizmet vermektedir. Yine Şebinkarahisar'daki Köy Hizmetleri Bakım Şantiyesi Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk ilçelerine hizmet götürmektedir. Şebinkarahisar Ağır Ceza Mahkemesi bütün yörenin davalarına bakmaktadır.

Yörenin fonksiyonel anlamda bağlı bulunduğu idarî yerleşmelerden ayrılması sosyokültürel açıdan da dikkat çekicidir. Öncelikle Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan Orta Kelkit Yöresi fizikî anlamda bu bölüm ile nispeten benzerlik gösterse de beşerî anlamda özellikle Doğu Karadeniz sahilinden farklıdır. Bu farklılık yörenin güneyindeki Sivas'a bağlı olan ilçelerde daha da belirginleşmektedir. Dolayısıyla yöre nüfusunun bağlı bulunduğu il merkezleri ile olan ilişkilerinin zayıf olmasında sosyokültürel farklılıkların da önemli rolü vardır. Ya da tarihî devrelerden beri fizikî engeller nedeniyle, yöre ile Doğu Karadeniz sahili ve İç Anadolu arasındaki ilişkilerinin zayıf olmasının bir sonucu olarak idarî birlikteliğe rağmen sosyokültürel yapı farklı gelişmiştir (Yürüdü, 1998:180).

Bu konuda yöredeki diğer ilçelerle benzer sorunları yaşayan Ordu iline bağlı Mesudiye'yi ayırmak gerekir. Bu ilçenin Ordu ili ile fizikî bir uzaklaşması olmakla birlikte, sosyokültürel benzerlik önemini korumaktadır. Nitekim ilçe nüfusu ve yöneticilerle yapmış olduğumuz görüşmeler, Mesudiye nüfusunun yaşanan bütün sorunlara rağmen bağlı oldukları ilden ayrılmak istemediklerini göstermektedir. Bu durum, Mesudiye nüfusunun sahile bağlı olma ya da sahille ilişkili olma arzusundan kaynaklanmaktadır. Ancak, bu ilçenin de fonksiyonel anlamda araştırılan yöre ile göz ardı edilemeyecek bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

Ulaşım açısından diğerlerine göre daha uygun konumda bulunan Suşehri ve Şebinkarahisar, bir kısım kamu kuruluşlarının yerel birimlerinin hizmet bölgeleri, Sağlık ve eğitim imkânlarının nispi fazlalığı, tarihî (alışılmış) açıdan merkeze bağımlılık gibi nedenlerle merkezî konumlarını güçlendirmişlerdir. Böylece bu iki yerleşmede bir çok noktada birbiriyle çakışan, birer fonksiyonel etki bölgesi meydana gelmiştir. Buna göre Alucra ve Çamoluk Şebinkarahisar'ın, Akıncılar, Gölova ve Koyulhisar ise Suşehri'nin yakın etki bölgesinde (hinterlandında) kalmaktadır. Bunun dışında Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk'un Suşehri'ne; Suşehri, Koyulhisar, Akıncılar ve Gölova'nın Şebinkarahisar'a zayıf bir bağıllığı söz konusudur. Mesudiye ise Suşehri'nin etki bölgesinde kalmaktadır. Ancak, bu ilçe merkezi büyük oranda kendi il merkezine (Ordu) bağımlı durumdadır.

Yöre halkının Suşehri ve Şebinkarahisar gibi merkezlerin karşılayamadığı hizmetler için bile, kendi il merkezleri yerine Erzincan ve Tokat gibi çevre şehirlere gitmesi il merkezlerine ulaşımdaki güçlüklerle ilgilidir. Yöredeki yerleşmeler genel olarak yönetim fonksiyonu dışında Giresun, Sivas, Ordu gibi merkezlerin hinterlandının dışında kalmaktadır.

4. SONUÇ

Araştırmamıza konu olan Orta Kelkit Yöresi idarî olarak Ordu, Giresun ve Sivas illeri yönetim alanında yer almakla birlikte, söz konusu il merkezleri ile fizikî anlamda ayrılmış durumdadır. Bu durum yöre içerisinde yer alan yerleşmeleri öncelikle sosyoekonomik anlamda çeşitli sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Esasen sorunun temelinde, fizikî yapıdan kaynaklanan ulaşım problemleri yer almaktadır. Ulaşım zorlukları yörede yaşanan diğer sorunların da genel olarak kaynağı durumundadır. Ancak hemen belirtmemiz gerekir ki, bölgenin mevcut fizikî yapısı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ulaşım problemleri kısa vadede çözülecek gibi görünmemektedir. Çünkü tektonik bir çöküntü havzası içerisinde yer alan yörede, yerleşmelerin idarî yapıya bağlı olarak hem kuzeye hem de güneye ulaşma zorunlulukları vardır. Buna karşılık bölgedeki mevcut doğu-batı yönlü relief uzanışı kuzey ve güney yönündeki bu bağlantıyı önemli ölçüde azaltmıştır. Dolayısıyla yol standartlarının yükseltilmesi durumunda dahi kuzey ve güneydeki yüksek dağ sıralarının bir sonucu olarak bu güçlükler daima var olacaktır. Alternatif olarak akla gelebilen tünellerle bağlantı ise,

ulusal ekonomi açısından yine kısa vadede pek mümkün görünmemektedir. Nitekim fizikî çevrenin ulaşım faaliyetleri üzerindeki etkisi günümüzün teknolojik gelişmelerine rağmen, önemini büyük ölçüde korumaktadır (Tümertekin, 1986:22). Yeryüzü şekilleri ile yükselti ülkemizde kara ve demir yolu ulaşımını ve bu ulaşım sistemlerinin inşasını güçleştiren en önemli doğal faktörlerdir (Doğanay, 1995:452). Sonuç olarak sorunun bu yönde çözümü, ya da bu yönde getirilebilecek öneriler yöredeki sorunları temelden ortadan kaldıracabilecek durumda değildir. Bu durumda sorunu kesin çözüme kavuşturmak açısından alternatif öneriler getirmek daha faydalı olacaktır.

Bilindiği gibi ülkemizin idarî yapılanması ile ilgili değişiklikler Cumhuriyetin ilk yıllarından beri yapılmaktadır. Özellikle çeşitli sorunların yaşandığı yöre ya da bölgelerde kalkınmayı sağlamak için çeşitli şehirselleme fonksiyonlarının belirginleştiği köyler ilçeye, ya da şehirselleme fonksiyonlarının geliştiği ilçeler il statüsüne getirilmektedir. Hatta fonksiyonlarına bakılmaksızın yerleşmeler bir üst idarî merkeze dönüştürülmektedir. Merkezî idarenin bu tutumunun bir sonucu olarak ülke genelinde çok sayıda köy ve ilçe, yıllardan beri ilçe ya da il olma çabası içerisinde. Ülkemizin doğu yarısında daha belirgin olan bu talebin temelinde, yönetim merkezini güçlendirerek yatırım dağılımlarından daha fazla pay almak düşüncesi yer almaktadır. Bu amaçla ekonomik anlamda gelişme daha hızlı sağlanacaktır.

İşsizliğin önemli bir sorun olduğu yerleşmelerde bu sorunu ve buna bağlı olarak göç olgusunu ortadan kaldıracak beklenen söz konusu durum, her yeni yapılanmada istenilen şekilde gelişmemektedir. Özellikle alt yapısı yetersiz olan yerleşmelerde bir üst idarî yapıya kavuştuktan sonra farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Memur tayinleri ile birlikte gündeme gelen konut yetersizliği ve buna bağlı olarak kiraların hızlı artışı, yerleşmelerin idarî değişikliklerindeki ilk sorunlardandır. Bunun yanında örneğin, il statüsüne getirilen bir ilçede çeşitli kamu kuruluşlarının ihtiyacını karşılayabilecek yeni yatırımların yapılması zorunlu hâle gelmektedir. Kuşkusuz bütün zorluklarına rağmen özellikle alan olarak genişçe yer kaplayan ya da fizikî coğrafya şartlarından dolayı çevreye rahat ulaşmanın kolay olmadığı illerde idarî anlamda yeniden yapılanmanın faydalı sonuçları da vardır. Konya'da Karaman'ın Kars'ta ise Ardahan ve Iğdır'ın il durumuna getirilmesi bu konuda örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 3. Suşehri veya Şebinkarahisar Merkezli Muhtemel Yeni İl Haritası

Çalışma sahamızı meydana getiren Orta Kelkit Yöresinde bulunan yerleşmelerden Şebinkarahisar 1933 yılına kadar bir il merkezi durumunda iken, bu tarihten sonra Giresun'a bağlı ilçe durumuna getirilmiştir. Aynı şekilde söz konusu tarihe kadar bu ilin birer ilçesi durumunda olan Koyulhisar ve Suşehri Sivas'a, Alucra ise Şebinkarahisar ile birlikte Giresun'a bağlanmıştır. 1990 yılından sonra ise Suşehri'ne bağlı birer bucak merkezi olan Akıncılar ve Gölova ile Alucra'ya bağlı bir bucak merkezi olan Çamoluk ilçe durumuna getirilmiştir. Dolayısıyla yirminci yüzyıl içerisinde yörenin idarî yapılanmasında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Gerek yörenin idarî yapısının değişikliğe uğraması, gerekse yöre içerisinde uzun dönemlerden beri bağlı olunan merkezlere uzaklıktan kaynaklanan sorunlar, Şebinkarahisar ve Suşehri merkezli yeni bir il yapılanmasının tartışılmasına neden olmuştur. Kuşkusuz bu talebin gündeme gelmesinde önemli haklı nedenler vardır. Öncelikle çalışmamızın başından beri değindiğimiz gibi yöre içerisindeki yerleşmeler ile bağlı olunan il merkezleri arasında belirgin fizikî engeller bulunmaktadır. Buna bağlı olarak doğal çevre, sosyal ve ekonomik hayat tümüyle farklılaşmıştır. Böyle belirgin coğrafi farklılaşmaların olduğu bir alanda idarî yapılanmanın buna uygun hâle getirilmesinin tartışılması olumlu karşılanması gereken bir durumdur (Darkot, 1961:43).

Çevredeki il merkezlerinin birbiriyle olan uzaklığı da sorunun boyutlarını ortaya koymak açısından önemlidir. Şöyle ki, yörenin doğusundaki Erzincan ile batısındaki

Amasya il merkezi ve güneyindeki Sivas ile kuzeyindeki Giresun il merkezi arasında yaklaşık 400 km'lik bir mesafe söz konusudur. Dolayısıyla araştırmamıza konu olan Orta Kelkit yöresi, çevredeki il merkezlerinin hemen tamamına uzak bir konumda bulunmaktadır. Yöredeki ilçelerin bağlı buldukları il merkezlerine uzak olmaları, bu ilçelerin merkezi konumunda bulunan Suşehri ile Şebinkarahisar'daki çeşitli şehrsel fonksiyonların önemini artırmıştır. Dolayısıyla bu iki yerleşmede idarî olmayan birer çekim merkezi olma özelliği kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak; yerleşmelerin bağlı buldukları il merkezlerine uzak olmaları, gerek Karadeniz sahili ve gerekse İç Anadolu ile farklı coğrafi şartlara sahip olmaları, bu doğal ortama bağlı olarak ortaya çıkan tecrit ve yöre içinde güçlenen fonksiyonel ilişkiler nedeniyle yeni bir idarî yapılanmaya gidilmesi faydalı görülmektedir. Kuşkusuz idarî yapılanmadan kaynaklanan sorunların gerçek anlamda ortadan kaldırılabilmesi için, merkezî fonksiyonların geliştiği Suşehri ya da Şebinkarahisar'dan birinin veya her ikisinin birer il merkezi statüsüne kavuşturulması ve çevre ilçelerin bu yönetim merkezine bağlanması gerekmektedir (Şekil 3). Kanaatimizce bölgede gerçekleştirilecek olan bu şekildeki yeni bir idarî yapılanma ile yöresel kalkınma hızlanacak, sorunları çözülmesi kolaylaşacaktır.

KAYNAKLAR

- Başbüyük, A., 1999, Suşehri Havzasının Coğrafi Etüdü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst., Erzurum.
- Bulut, İ., 1999, *Geçici Bir Yerleşme İken Sürekli Yerleşmeye Dönüşen Köy Yerleşmelerimize Bir Örnek: Şenkaya Dolunay Köyü*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı:116, İstanbul.
- Darkot, B., 1961, *Türkiye'nin İdarî Coğrafyası Üzerine Düşünceler*, İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt:6, Sayı:12, İstanbul.
- Doğanay, H., 1995, *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Öz Eğitim Yayınları No: 6 (İkinci baskı), Konya.

- Erinç, S., 1945, *Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri*, TCD, Yıl: 3, Sayı: IX-X, İstanbul.
- Göney, S., 1995, *Şehir Coğrafyası*, İst. Üniv. Yay. No: 3908, Ed. Fak. Yay. No: 2274, Coğrafya Böl. Yay. No:91, (3. Baskı), İstanbul.
- Lahn, E., 1955, *Yeşilirmak Kelkit Amenajman Projesi Sahasının Tektonik ve Sismik Durumu*, TCD, Yıl: XII, Sayı: 13-14, Ankara.
- Özçağlar, A., 1997, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler)*, Ekol Yayınevi, Ankara.
- Özçağlar, A., 1997, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı*, Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 6, Ankara.
- Özgür, M., 1996, *İl ve İlçe Merkezlerimizin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı Hakkında Sınıflandırılması*, Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 5, Ankara.
- Şahin, C., Doğanay, H., 1999, *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Öğretmen Kitapları Serisi: 4, Ankara.
- Tümertekin, E., 1986, *Ulaşım Coğrafyası*, İstanbul Üniv. Yayınları No: 2053, Coğrafya Enst. Yay. No: 85, İstanbul.
- Yürüdü, E., 1998, *Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Atatürk Ü. Sosyal Bil. Enst., Erzurum.
- DİE., 1997, *Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş*.
- Kara Yolları Genel Müdürlüğü 16. Bölge (Sivas) Bölge Müdürlüğü kayıtları. 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, Cilt: 2.